

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
خَلَقَ الْمَوَدَّعَةَ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
خَلَقَ الْمَوَدَّعَةَ

دانشگاه اصفهان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه معارف اسلامی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی مدرسی معارف اسلامی،
گرایش مبانی نظری اسلامی

بررسی تحلیلی "دجال" در منابع روایی شیعه

استاد راهنما:

دکتر حسین عزیزی

استاد مشاور:

دکتر علی غفارزاده

پژوهشگر:

یونس غفاری پور

شهریور ماه ۱۳۹۱

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق
موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه
اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه معارف اسلامی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی مدرس‌ی معارف اسلامی گرایش
مبانی نظری اسلامی آقای یونس غفاری پور تحت عنوان

بررسی تحلیلی "دجال" در منابع روایی شیعه

در تاریخ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه	دکتر حسین عزیزی	با مرتبه‌ی علمی	استاد یار	امضا
۲- استاد مشاور پایان نامه	دکتر علی غفار زاده	با مرتبه‌ی علمی	استاد یار	امضا
۳- استاد داور داخل گروه	دکتر مریم سعیدیان	با مرتبه‌ی علمی	استادیار	امضا
۴- استاد داور خارج از گروه	دکتر محمدرضا ستوده نیا	با مرتبه‌ی علمی	استادیار	امضا

امضای مدیر گروه

با سپاس تمام از همه اساتید و بزرگوارانی
که در تدوین و تنظیم این نوشتار بذل
محبت نموده و به هر نحوی یاری دادند؛ به
خصوص استاد عزیز و بزرگوارم جناب
حجت الاسلام و المسلمین دکتر عزیزی و
نیز استاد گرانقدر جناب دکتر علی غفارزاده
و اساتید و کارکنان گروه معارف که
زحماتشان منجر به تدوین و به انجام
رسیدن این رساله شد.

تقدیم به آنان که با بصیرتی مثال زدنی
چشم تاریخ را روشن کرده و با لبیک به
ندای مسیحائی روح‌الله، دجال صفتان عالم
را برای همیشه ایام رسوای عالم نمودند.

چکیده

پژوهش پیش رو در صدد بررسی و تحلیل شخصیت دجال در منابع روایی شیعه است. دجال که در برخی از مجموعه‌های روایی شیعه به عنوان علامت ظهور مطرح شده است پیشینه‌ای به درازای تاریخ ادیان کهنی چون آیین یهود دارد.

شناسایی شخصیت دجال و نقش او در حوادث آینده و حال جهان، به خصوص ظهور دولت مهدی، می‌تواند علاوه بر روشن ساختن آموزه‌های صحیح شیعی، ما را بیش از پیش با مجموعه معارف مهدوی آشناتر و نزدیک‌تر سازد.

در این تحقیق پس از بررسی کلیات، تعاریف و مفاهیم به معرفی منابع و ارزیابی آنها می‌پردازیم و پس از آن احادیثی که در منابع روایی شیعه در خصوص دجال ذکر شده را مطرح نموده و به صورت کلی ارزیابی می‌نمائیم سپس خصوصیات دجال و وقایعی را که به دست او اتفاق می‌افتد، مورد بررسی قرار داده و در فصول بعدی، ضمن بیان نظرات دانشمندان فن در خصوص شخصیت دجال، به ارزیابی و تحلیل و بررسی عقلانی و عرفی این شخصیت و مصادیق احتمالی دجال می‌پردازیم.

در این پژوهش با تحلیل سندی و محتوایی روایات موجود و با توجه به دیدگاه صاحب نظران و موعود شناسان معاصر نشان داده شده است دجال و خروج آن از مهم‌ترین فتنه عالم هستند، همچنین شخصیت دجال و این که چه خصوصیات ظاهری دارد و چه ادعائی می‌کند از دیگر مباحث این نوشته است، این تحقیق به خروج دجال و مکان‌های ورود او و دیگر مباحثی که در روایات در مود دجال وارد شده اشاره می‌کند، از مهم‌ترین مباحث این است که خروج دجال در آخرالزمان نشانه رستاخیز بزرگ است در ادامه به مصادیق دجال و این که چه کسانی را می‌توان دجال نامید اشاره شده است، از دیگر مباحث این نوشته می‌توان دجال را به جای یک شخص خارق‌العاده یک گروه و نظام افیون‌گر و مخفی دانست که در آخرالزمان فعالیت نامشروع خود را علنی خواهد کرد و هدف اصلی او، از بین بردن بصیرت و به اغما بردن مؤمنان و مسلمانان است.

کلید واژه‌ها: دجال، ضد مسیح، مهدی موعود، منابع شیعی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات، تعاریف و مبانی
۱-۱-۱	تبيين مسئله پژوهشی و اهمیت آن؛.....
۲-۱-۲	اهداف؛.....
۳-۱-۳	پرسش‌ها؛.....
۴-۱-۴	فرضیه تحقیق؛.....
۵-۱-۵	پیشینه تحقیق؛.....
۶-۱-۶	روش تحقیق؛.....
۶-۱-۶-۱	مراحل اجرایی تحقیق.....
۶-۱-۶-۲	شیوه نگارش.....
۷-۱-۷	تعاریف.....
۷-۱-۷-۱	مهدی.....
۷-۱-۷-۲	موعود.....
۷-۱-۷-۳	ضد مسیح.....
۷-۱-۷-۴	دجال.....
۷-۱-۷-۴-۱	دجال در یهودیت.....
۷-۱-۷-۴-۲	دجال در مسیحیت.....
۷-۱-۷-۴-۳	اهل سنت و دجال.....
۷-۱-۷-۵	منابع روائی.....
۸-۱-۸	معرفی و بررسی منابع روائی شیعه:.....
۸-۱-۸-۱	بحار الانوار الجامعه لدرر أخبار الائمه الاطهار <small>عليهم السلام</small>
۸-۱-۸-۲	کمال الدین و تمام النعمه؛.....
۸-۱-۸-۳	منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر؛.....
۸-۱-۸-۴	ملاحم و فتن سید بن طاووس؛.....
۹-۱-۹-۱	نگاه شخصی.....
۹-۱-۹-۲	رد کامل روایات دجال.....
۹-۱-۹-۳	نگاه سمبلیک و رمزی.....

فصل دوم: دجال در روایات شیعه

۳۹	۱-۲-۱- دجال و فتنه بزرگ.....
۳۹	۱-۱-۲- بدترین اولین و آخرین.....
۴۰	۲-۱-۲- دجال عذاب الهی است؛.....
۴۱	۲-۲- دجال نشانه ظهور مهدی <small>علیه السلام</small> یا رستاخیز بزرگ.....
۴۲	۱-۲-۲- نشانه‌های ظهور در روایات اسلامی.....
۴۵	۲-۲-۲- خروج دجال از نشانه‌های پایان (اشراط الساعة).....
۵۱	۳-۲- شخصیت دجال.....
۵۱	۱-۳-۲- هویت دجال؛.....
۵۵	۲-۳-۲- خصوصیات ظاهری دجال.....
۵۶	۳-۳-۲- ادعاهای دجال.....
۵۸	۴-۳-۲- معجزات و فتوحات.....
۶۰	۵-۳-۲- زمان خروج دجال؛.....
۶۳	۶-۳-۲- طول عمر دجال.....
۶۵	۴-۲- خروج دجال.....
۶۵	۱-۴-۲- مکان‌هایی که دجال وارد آن می شود.....
۶۶	۲-۴-۲- مکان خروج.....
۶۸	۵-۲- دوستی و دشمنی با دجال.....
۶۸	۱-۵-۲- یاران دجال.....
۷۱	۲-۵-۲- دجال و رسالت مسلمانان.....
۷۲	۶-۲- مرگ دجال.....
۷۳	۱-۶-۲- زمان کشته شدن دجال.....
۷۳	۲-۶-۲- مکان کشته شدن دجال.....
۷۳	۳-۶-۲- مرگ دجال به دست امام زمان <small>علیه السلام</small>
۷۷	۷-۲- جهان پس از مرگ دجال.....
۷۸	۱-۷-۲- داب‌الارض اتفاقی پس از دجال.....

فصل سوم؛ مصادیق دجال

۸۰	۱-۳- مفهوم خاص مسیح دجال.....
----	-------------------------------

۸۰	۳-۱-۱- صائد بن صید.....
۸۱	۳-۲- مصادیق نوعی.....
۸۲	۳-۲-۱- فراماسونری.....
۸۳	۳-۲-۲- رژیم صهیونیستی.....
۸۴	۳-۲-۳- نظام مادی و تمدن جدید اروپائی.....
۸۷	۳-۲-۴- نظام رسانه‌ای.....
۸۸	۳-۳- جمع بندی و توضیح.....
۸۸	۳-۳-۱- فراماسونری مصداق بارز دجال.....
۸۹	۳-۳-۲- شخصیت های بدلی تاریخ.....

فصل چهارم؛ بررسی و نتیجه گیری

۹۸	۴-۱- پیشنهادات.....
۹۹	پیوست ها.....
۱۱۰	منابع و مأخذ:.....

فصل اول: کلیات، تعاریف و مبانی

۱-۱- تبیین مسئله پژوهشی و اهمیت آن؛

بی شک، موعود و مصلح آخرالزمان به عنوان کانون مدیریت یک جامعه آرمانی و انسانی و به ویژه به عنوان یکی از شاخصه‌های بنیادی تفکر سیاسی شیعه در جهان امروز، از مسائل مهم و تأثیرگذار است. وجه سلبی این باور، شخصیت و جریان دجال در روایات اسلامی است که در مطالعات مهدویت و نشانه‌های آخرالزمان کمتر به آن پرداخته شده است. بر این اساس می‌توان گفت که اولاً دجال و مسائل و مختصات آن قدمتی به درازای موعود امم دارد؛ ثانیاً معرفی دجال و بیان اوصاف و افعال او در متون مقدس به عنوان یکی از مهم‌ترین آموزه‌های آسیب‌شناسی دینی و دشمن‌شناسی مطرح بوده و خواهد بود.

هرچند شک و شبهه در وقوع موضوعاتی همچون ظهور موعود و مسائل مرتبط به آن، مانند ظهور دجال که از طریق احادیث و روایات فرق اسلامی به صورت مشهور و یا متواتر به ما رسیده است منتفی است؛ اما هنوز مسائلی به چشم می‌خورد که در مورد آن کار جدی و جامعی صورت نگرفته است. دجال و مباحث پیرامونی آن جزو این دسته از موضوعات و مسائل است که هم‌چنان در هاله‌ای از ابهام به سر می‌برد.

در منابع شیعه، که به واسطه اهتمام بیشتر ارباب آن به موضوع ولادت و غیبت مهدی موعود علیه السلام، غالباً کتب «الغیبه» نام گرفته و اصولاً به مسائل مربوط به آن پرداخته‌اند، کمترین سخنی در این باره به میان آمده است. از این رو، در کتاب‌هایی هم‌چون الکافی و الغیبه نعمانی و طوسی روایات ناچیزی با عنوان دجال به چشم می‌خورد. افزون بر این گویا، روایان و علمای شیعه به دلیل اهتمام علمای عامه به نقل احادیث دجال و روایات ملاحم و فتن ضرورتی در پرداختن به این موضوع ندیده‌اند. با وجود این، در منابع متأخر شیعه چون کتاب ملاحم و فتن ابن طاوس و بحارالانوار، روایات پراکنده‌ای از دجال گردآوری شده است، به خصوص این‌که علامه مجلسی در بحار، گاهی به تجزیه و تحلیل آن‌ها نیز پرداخته است. بازخوانی و ارزیابی مجدد این روایات - دست کم برای فارسی‌زبانان - خالی از فایده و بی‌ثمر نیست.

این پژوهش به دنبال آن است که احادیث وارده در خصوص دجال را در منابع روایی اسلامی و به خصوص شیعه مورد اشاره و بررسی قرار دهد، به عبارت دیگر، تحلیل و معرفی شخصیت دینی دجال از منظر این دست از روایات شیعه مسأله اصلی پژوهش است.

سؤال جدی و یا مسأله پژوهشی ما این است که: هویت دجال در روایات شیعی چیست؟ آیا دجال یک شخص است یا یک عنوان؟ تحقق و ظهور دجال تا چه میزان قطعی است؟ و این‌که دجال از نشانه ظهور مهدی علیه السلام است یا پایان تاریخ؟

از یک سو نگاه وجود شناسانه متوجه وجود و موجودیت دجال در روایات اسلامی - شیعی است؛ از دیگر سو، شناخت و تبیین زوایای شخصیت او در این روایات، درکانون توجه است.

۱-۲- اهداف؛

۱. مطالعه، بررسی و معرفی شخصیت دجال از منظر روایات شیعه.
۲. مطالعه نقش و جایگاه تاریخی دجال در روایات شیعی
۳. بررسی رابطه ظهور دجال با نشانه‌های ظهور دولت مهدی و رستاخیز بزرگ.

۱-۳- پرسش‌ها؛

۱. ویژگی‌های ذاتی دجال در روایات اسلامی - شیعی کدامند؟
۲. آیا دجال در روایات اسلامی یک شخصیت حقیقی مربوط به آخر الزمان است یا یک جریان تاریخی و فراگیر است؟
۳. ظهور دجال چه ارتباطی با ظهور مهدی موعود علیه السلام و یا رستاخیز بزرگ دارد.
۴. ادیان و به خصوص اسلام از مطرح کردن بحث دجال چه منظوری را دنبال می‌کنند؟

۱-۴- فرضیه تحقیق:

۱. از نظر روایات، فتنه، فریب و دروغ از مهم‌ترین ویژگی‌های ذاتی دجال به شمار می‌رود.
۲. به نظر می‌رسد می‌توان شخصیت دجال را یک مکتب، نظام و یا گروه با رویکرد عقیدتی خاص در نظر گرفت.
۳. ممکن است خروج دجال نشانه برپائی رستاخیز بزرگ باشد و نه ظهور مهدی موعود.
۴. مهم‌ترین هدف ادیان و به خصوص اسلام از مطرح کردن خطر دجال اشاره به جایگاه و اهمیت بصیرت در نسبت به دین و معارف دینی است.

۱-۵- پیشینه تحقیق؛

۱. صدر، محمد (۱۳۸۵): موسوعه الامام المهدی، مؤسسه دارالکتب الاسلامی
این کتاب که در ۴ جلد و به تفکیک موضوعی تنظیم شده در ۲ موضع به بحث دجال پرداخته از جمله در جلد دوم به طور مفصل علاوه بر ذکر احادیثی از عامه و خاصه به تحلیل‌ها و نظریه‌های قابل توجهی در این زمینه پرداخته است.

اگرچه مؤلف دقت و ظرافت زیادی به کار برده است اما به تمامی احادیث شیعه در این موضوع پرداخته و شاید اساساً در پی چنین کاری هم نبوده است؛ لکن نظریاتی را در این باب بیان نموده که عمیقاً باید مورد بررسی محققین و پژوهشگران قرار بگیرد.

۲. جهان احمدی، آزاده (پائیز ۸۹): **دجال شناسی تطبیقی در الهیات اسلامی و مسیحی**، نشریه علمی پژوهشی الهیات تطبیقی، شماره سوم

این مقاله با نگرشی بر منابع اسلامی و مسیحی ابتدا تعریفی از دجال ارائه نموده و سپس به بررسی خصوصیات آن در منابع اسلامی پرداخته است؛ در ادامه با گریزی به تعریف مسیحیت از آنتی کریست؛ سعی نموده این مفهوم را با دجال مسلمانان پیوند دهد. نویسنده در ادامه در پی تبیین این مطلب است که دجال یک شخص است و یا یک جریان؟ و برای اثبات هر کدام، ادله و اشاراتی را برشمرده و در پایان نتایج مترتب بر تطابق دجال و ضد مسیح را بازگو نموده است. او تمرکزی بر تحلیل فراگیر روایات شیعی ندارد.

۳. یور رستمی، حامد (زمستان ۱۳۸۹): **نقش معناشناسی دجال در رسالت رسانه‌ی زمینه ساز، فصل‌نامه علمی پژوهشی مشرق موعود، سال چهارم، شماره ۱۶**

نویسنده در این مقاله اساساً در پی مشخص نمودن وظیفه رسانه در رویارویی با تفکر دجال است. بر همین اساس او کوشیده است تصویری از دجال مورد نظر روایات اسلامی چه در منابع شیعی و چه در منابع اهل سنت به دست دهد. به طور کلی نویسنده محترم اگرچه در پی بررسی و نمایش ابعاد مختلف شخصیت دجال بوده؛ اما نگرش کلی او در جهت بیان وظیفه و رسالت رسانه است. افزون بر این در این مقاله به بررسی همه جانبه محتوای روایات شیعی و اسلامی پرداخته نشده است.

۴. یعقوب زاده، مجید (زمستان ۹۰): **نقش مسیح علیه السلام در دولت مهدی علیه السلام**، دانشگاه اصفهان

نویسنده در این پایان نامه پس از ذکر کلیات و تعاریف به خصوصیات حضرت مسیح پرداخته و تاریخ زندگانی ایشان و روایات وارده در خصوص ایشان را مورد اشاره قرار داده است.

پس از آن به نقش و تأثیر این پیامبر الهی در برپائی دولت امام زمان علیه السلام پرداخته و به همین مناسبت مصادیقی از مناصب و مسئولیت‌های آن حضرت را بیان نموده است.

نویسنده در ضمن بیان مصادیق و نمونه‌هایی از نقش حضرت مسیح در دولت امام زمان در فصلی تحت عنوان کشتن دجال، دجال و ویژگی‌های آن را از زبان روایات و منابع اسلامی و مسیحی مورد اشاره اجمالی قرار داده است. این رساله نیز فاقد تحلیل سندی و محتوایی جامعی است.

۵. غفاری، سید مهدی (اسفند ۸۹): **دجال در اسلام**، ماهنامه موعود، شماره ۱۲۰

نویسنده در این مقاله ضمن معرفی دجال و ذکر روایات وارده در مورد شخصیت دجال کوشیده است تصویری از نگاه روایات سنی و شیعه به تفکیک از او ارائه نماید.

رویکرد اساسی نویسنده در این مقاله، کاربردی است؛ او کوشیده است با تکیه بر نقاط مشترک، دجال را با جریان ماسونی تطبیق داده و نقاط مشترک و حائز اهمیت بین این دو را برجسته نماید.

۶. غفاری، سید مهدی (اردیبهشت ۹۰): **خصوصیات دجال**، ماهنامه موعود شماره ۱۲۱

نویسنده با رویکرد کارکردگرایانه در این مقاله که ظاهراً در ادامه مقاله قبل نگاشته شده، کوشیده نکات مشترک بین فراماسونری که یک جریان یهودی است با دجال مورد اشاره روایات را نشان دهد.

آنچنان که بیان شد تحقیقاتی در مورد مسأله دجال انجام شده، لکن آنچه هنوز مورد ابهام و سؤال است این است که: منابع اسلامی و به خصوص شیعه چه تصویری از دجال به نمایش می‌گذارند؟

در واقع در همه موارد گذشته، به ذکر چند نمونه روایت از منابع شیعه و سنی اکتفا شده و سپس بر اساس همین روایات به ذکر مصادیق، ویژگی‌ها و برداشت‌های دیگر از شخصیت دجال پرداخته شده است.

اما سؤال واقعی اینجاست که منابع دینی به خصوص اسلامی و به ویژه منابع شیعی تا چه میزان به این واقعیت پرداخته‌اند؟ احادیثی که به این منابع نسبت داده می‌شود تا چه میزان واقعیت دارد؟

در هر حال نگاه فراگیر و همه جانبه به دجال در چهارچوب یک طرح پژوهشی می‌تواند علاوه بر سامان‌دهی نوشته‌های پراکنده فهرست جامع و محققانه‌ای از روایات اسلامی، شیعی در اختیار محققان قرار دهد.

۱-۶-۱- روش تحقیق؛

نوع مطالعه در این روش به خاطر ماهیت موضوع، توصیفی، تاریخی و تحلیل محتواست. ضمناً به صورت کلی و اجمالی به بررسی اعتبار اسناد نیز پرداخته خواهد شد. بنابراین، تحلیل محتوا با متد اجتهادی و اصولی و نیز بررسی‌های رجال شناختی اسناد در دستور کار پژوهش‌گر است. از این رو، ابزار کار، منابع کتابخانه‌ای است.

۱-۶-۱-۱- مراحل اجرایی تحقیق

۱. شناخت پیشینه.
۲. منبع‌شناسی و کتابشناسی.
۳. شناخت منابع اولیه روایات.
۴. تتبع و استخراج کامل روایات دجال در منابع شیعی.
۵. تجزیه و تحلیل اسناد.
۶. توصیف محتوای روایات.
۷. تجزیه و تحلیل روایات.
۸. بررسی، تحلیل و نتیجه‌گیری

۱-۶-۲- شیوه نگارش

در نگارش این رساله چند نکته به شرح زیر رعایت شده؛

۱. در نگارش این متن اگرچه بیشترین مراجعه به متن احادیث بوده اما سعی شده اختصار کامل رعایت شود، به همین منظور متن عربی احادیث ذکر نشده و در ترجمه هم سعی شده فقط به آن موضعی که نیاز تحقیق بوده است بسنده شود.

۲. در ترجمه احادیث تاجائی که امکان داشته از ترجمه‌های مستند و معتبر احادیث استفاده شده بنابراین علاوه بر رجوع منابع اصلی حدیثی و استخراج متون احادیث به منابع ترجمه آن حدیث هم مراجعه شده و برای استناد ترجمه‌ها آدرس آن‌ها در ادامه آدرس منبع اصلی، ذکر گردیده است.
۳. در ارجاع دهی‌ها سعی شده از منابع موجود حداکثر دو منبع به ترتیب اولویت ذکر شود و نیز همان‌طور که بیان شد علاوه بر آدرس حدیث آدرس ترجمه حدیث نیز بعد از نقطه ویرگول ذکر شده است.
۴. در این تحقیق، متن حدود ۸۰ حدیث مورد بررسی قرار گرفته و استخراج و نگارش شده است که از میان آن‌ها فقط ۸ حدیث، که از مهم‌ترین احادیث باب بوده است به جهت ارجاعات زیاد در درون متن به عنوان پیوست در پایان رساله ذکر شده و به آن‌ها ارجاع داده شده است.
۵. از خصوصیات دیگر، نگارش دیدگاه‌های متفکران، دانشمندان و محققان پیرامون برخی مطالب است که به تناسب هر مطلب در جای خود مذکور است.

۷-۱- تعاریف

۱-۷-۱- مهدی

دوازدهمین امام شیعیان، نهمین فرزند از نسل امام حسین علیه السلام فرزند دختر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌باشد که در احادیث بسیار زیادی به عنوان آخرین امام شیعیان و منجی عالم بشریت معرفی شده است (رک؛ صدوق، ۱۳۹۵: ج ۲، ص ۴۱۰). بر اساس روایات موجود، آن حضرت در سال ۲۵۵ هجری در شهر سامره متولد شده، پدرش امام حسن عسکری علیه السلام و مادرش نرجس خاتون است.

او غیبت طولانی خواهد داشت که مردم بسیاری دچار حیرت و سرگردانی شده و از اعتقاد شان برمی‌گردند و کسانی بر عقیده خود ثابت می‌مانند. روز، ماه و سال ظهور او را هیچ کس جز خدا نمی‌داند، اما در روزی که تمام کره زمین را ظلم و ستم فرا گرفته و بشریت دادرسی نداشته باشد که به داد آن‌ها برسد، خداوند متعال او را در شهر مکه آشکار نموده و نخست سیصد و سیزده نفر از اطراف شتافته و به سرعت در آنجا حضور

یافته و صبح آن روز با وی به منظور ریشه کن ساختن اساس ظلم و فساد و اصلاح جهان و تشکیل حکومت واحد جهانی و عدالت اجتماعی بیعت می‌کنند.

سپس جبرئیل با صدائی که همه جهانیان به لغت و زبان خود آن را می‌شنوند، ظهور او را اعلام نموده و نام او و پدرش را می‌برد، آن‌گاه آن حضرت از مکه حرکت نموده و به کوفه و نجف می‌آید و در آن‌جا با لشکری که حداقل ده هزار نفر مردان فداکار و با ایمان خواهند بود، قیام می‌کند.

هر جا گردن‌کشی و رئیس دولتی و قوم ظالم و بیدادگری باشد همه را نابود ساخته و شهرهای قسطنطنیه، کابل و... که در حقیقت ممالک مؤثر آن روز می‌باشند فتح نموده سپس به نجف برگشته و سلطنت می‌کند.

حضرت عیسی روح الله از آسمان فرود آمده، با وی نماز می‌گزارد و آن حضرت دجال و سفیانی را به قتل می‌رساند. دینش همان دین اسلام و احکامش احکام پیغمبر ﷺ و کتابش قرآن مجید است، در نتیجه قیام وی همه در صلح، صفا، امنیت و آرامش با آسایش زندگی می‌کنند (رک: دوانی، ۱۳۷۸: ۱۶۷).

۱-۷-۲- موعود

اسم مفعول از «وَعَدَ» به معنای وعده داده شده که وقتی به صورت مطلق به کار برده می‌شود؛ حکایت از شخصی دارد که ادیان وعده ظهورش را داده‌اند تا منجی انسان‌ها از گرفتاری‌ها و مصائب این جهان باشد. هر چند مبانی مذاهب سامی هنوز کاملاً برای تاریخ روشن نشده است. اما راجع به موعود، مذاهب عیسی و یهود و مانی و اسلام انتظار نجات دهنده‌ای را دارند که خواهد آمد و همه دنیا را اصلاح خواهد نمود. مع هذا در بعضی جزئیات با یکدیگر فرق دارند، مثلاً یهودیان و عیسویان چشم به راه رجعت مسیح می‌باشند، در صورتی که در اسلام قائم ظهور می‌کند، یعنی امامی که غائب است، به موقع ظاهر می‌شود و دنیا را پس از آن‌که پر از ظلم و جور شده پر از عدل و داد می‌نماید. یهودیان و عیسویان نجات دهنده را مسیح می‌نامند که برگزیده شده.

در مذاهب یهود و مسیح و زرتشتی قبل از ظهور نجات دهنده، قوای بدی ظاهر می‌شوند. نزد یهود، یاجوج و ماجوج، نزد عیسویان اژدها یا جانور یوحنائی Apocalypse و پیغمبر کذاب، نزد زرتشتیان مار ضحاک (که

همان Antichriste عیسویان و دجال مسلمانان است). نزد هر سه ملت، نجات دهنده از دودمان عالی مرتبه خواهد بود، نزد یهودیان و عیسویان از نژاد پادشاه اسرائیل، نزد زرتشتیان سوشیانس پسر زرتشت است و مسلمانان مانند عیسویان معتقدند که عیسی باید قوای بدی را منهدم بسازد، و دجال یا پیغمبر کذاب ظهور بکند. و لیکن اسلام همه این وظیفه را به عهده عیسی نمی‌گذارد و کارگشائی به دست امام غائب علیه السلام انجام خواهد گرفت که او نیز از اولاد پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله است (دوانی، ۱۳۷۸: ۱۸۰).

۱-۷-۳- ضد مسیح

ابتدا در مورد اصل واژه مسیح بایستی توضیحاتی داده شود، مسیح از مسح می‌آید، مسح: دست مالیدن به چیزی و بر طرف کردن اثر آن است. از این رو، به هر دو اثر، یعنی پاک شدن دست به وسیله حوله یا پاک کردن اثر چیزی از آن شیء، مَسْح می‌گویند (رحیمی نیا، ۱۳۸۵: ج ۴، ص ۲۲۲).

از اطلاق واژه مسیح، آخرین پیامبر قبل از نبی مکرم اسلام به ذهن متبادر می‌گردد؛ که نامش عیسی و مادرش مریم از برترین زنان پاک عالم است.

«در باره وجه تسمیه حضرت عیسی به مَسِیح^۱ احتمالات متفاوتی آمده است، از جمله:

۱. او زیاد در زمین می‌گردید، زیرا در زمان او گروهی به مشائین و سیاحین مشهور بودند که برای تبلیغ نظراتشان در زمین مسافرت می‌کردند.

۲. او بیماران پوستی را مسح می‌کرد و شفا می‌داد.

۳. در موقع زائیده شدن بدنش ممسوح، یعنی چرب و یا عطر آگین بود.

^۱ ابن عمر قال: قال رسول الله صلی الله علیه و آله أرانی الله رجلاً عند الکعبة آدمَ كأحسَن من رأیتُ، فقیل لی: هو المسیح بن مریم، قال: و إذا أنا برجل جَعَدٍ قَطَطٍ أعور العین الیمنی کأنها عنبَةٌ طافیة، فسألته عنه فقیل: المَسِیحُ الدَّجَالُ (ابن منظور، ۱۴۱۸: ج ۲، ص ۵۹۴)

۴. در زبان عربی مسیح همان مشوح است که به عربی مسیح شده است مثل موسی که عبرانی موشی است (خلیل، ۱۴۰۵: ج ۳، ص ۱۵۶).

بعضی گفته‌اند نامیدن حضرت عیسی علیه السلام به مسیح به خاطر این است که چشم چپ او پوشیده و ممسوح بوده چنان‌که چشم راست دجال چنین است، مقصود این است که نیرو و انگیزه خوبی‌ها مانند علم، عقل، بردباری و اخلاق جمیل و نیکو در دجال پوشیده و محو شده، ولی در حضرت عیسی انگیزه و نیروی پلیدی مثل نادانی، آز، طمع و سایر اخلاق زشت محو و پوشیده شده است (رحیمی نیا، ۱۳۸۵: ج ۴، ص ۲۲۳).

نیز گفته شده است که لقب دجال [نیز]، مسیح است.^۱ زیرا یک طرف صورت خود را می‌پوشاند که روایت شده یک طرف صورتش چشم و ابرو ندارد (خلیل، ۱۴۰۵: ج ۳، ص ۱۵۶). و یابه این دلیل که زمین را یک باره در چهل روز می‌پیماید و یا به خاطر آن‌که ممسوح‌العین است. در روایات و ادبیات دینی، از آن رو وصف دجال [به مسیح] اضافه شده است که بین او و عیسی بن مریم فرق گذاشته شود (ابن وردی: ۶۱).

دجال را در زبان‌های فرانسه و انگلیسی آنتی گریست **Antichrist** نامیده‌اند که به معنی دشمن و ضد مسیح است. این عنوان نخستین بار در رساله اول یوحنا باب چهارم شماره سوم آمده است (دوانی، ۱۳۷۸: ۹۷۲).

در واقع، کلمه‌ی ضد مسیح اولین بار در ادبیات فرجام‌شناسی مسیحیت آمده است چنانکه تصویر حاکمی مقتدر که در آخرالزمان ظاهر شده و قدرتش در ضدیت با خداست، از یهودیت گرفته شده است (امامی جمعه، ۱۳۸۹: ۲۳).

یاد آوری این نکته سودمند است که جیمز هاکس در قاموس کتاب مقدس در سرتاسر اناجیل اربعه و ملحقات آن برای واژه دجال جایی جز مکاشفات و رسائل یوحنا پیدا نمی‌کند و مقصود از دجال را کسی می‌داند که با مسیح مقاومت و ضدیت می‌کند و مدعی جایگاه اوست (رک: هاکس، ۱۳۸۳: ۳۷۵).

^۱ روی عن ابي الهيثم أنه قال: المسيح بن مريم الصديق، و ضد الصديق المسيح الدجال أي الضليل الكذاب. خلق الله المسیحين: أحدهما ضد الآخر، فكان المسيح بن مريم بئري الأكمه و الأبرص و يحيى الموتى بإذن الله، و كذلك الدجال يُحْيِي الميتَ و يُمِيتُ الحَيَّ و يُنْشِئُ السحابَ و يُنْبِتُ النباتَ بإذن الله، فهما مسيحان: مسيح الهدى و مسيح الضلالة (ابن منظور، ۱۴۱۸: ج ۲، ص ۵۹۴)